অধ্যায় ১৪ ঃ জীৱনী

অধ্যায় গাঁথনি

14.1 উদ্দেশ্য
14.2 পৰিচয়
14.3 জীৱনীৰ স্বৰূপ
14.4 জীৱনীৰ সংজ্ঞা আৰু লক্ষণ
14.5 জীৱনীৰ শ্রেণীবিভাগ
14.6 জীৱনী ৰচনাৰ প্রক্রিয়া আৰু সমল
14.7 জীৱনীৰ সগোত্রীয় সাহিত্য
14.8 অধ্যায়টিৰ পৰা আমি কি শিকিলোঁ
14.9 অধিক জানিবলৈ
14.10 অগ্রগতিৰ খতিয়ান
14.11 আৰ্হি প্রশ্ন

১৪.১ উদ্দেশ্য

এই অধ্যায়টি অধ্যয়ন কৰি আপুনি—

- জীৱনী মানে কি, ইয়াৰ সংজ্ঞা আৰু লক্ষণসমূহ নিৰূপণ কৰিব পাৰিব
- জীৱনীৰ শ্রেণীবিভাগ সম্পর্কে জ্ঞাত হ'ব
- জীৱনী ৰচনাৰ প্রক্রিয়া আৰু তাৰ সমলসমূহৰ বিষয়ে সম্যক ধাৰণা লভিব
- জীৱনী সাহিত্যৰ সগোত্রীয় সাহিত্যকলা সমূহৰ লগত পৰিচিত হ'ব।

১৪.২ পৰিচয়

ইয়াৰ আগৰ অধ্যায়কেইটিৰ জৰিয়তে আপুনি সাহিত্যৰ কেইটিমান ৰূপ বৈচিত্র্য সম্পর্কে সম্যক ধাৰণা লাভ কৰিলে। কবিতা, নাটক, উপন্যাস আৰু চুটিগল্প— এই চাৰিওটা সাহিত্যকলাৰ সংজ্ঞা, উপাদান, প্রকাৰভেদ আৰু প্রত্যেকৰে বৈশিষ্ট্যসমূহৰ বিষয়ে অধ্যয়ন কৰিলে। এই অধ্যায়টিত আপুনি সাহিত্যৰ আন এটি বিভাগ 'জীৱনী'ৰ বিষয়ে অধ্যয়ন কৰিব।

জীৱনী বুলিলে আমি সাধাৰণতে কোনো ব্যক্তিবিশেষৰ জীৱনৰ কার্যাৱলীৰ বিৱৰণকে বুজোঁ। প্রাচ্য আৰু পাশ্চাত্য সাহিত্যৰ উভয়তে অতি প্রাচীনকালৰে পৰা এই পৰম্পৰা প্রচলন হৈ আহিছে যদিও সপ্তদশ শতাব্দীৰ শেষ ভাগৰ পৰাহে 'জীৱনী' শব্দটি সণ্ঢালনিভাৱে প্রচলন হ'বলৈ ধৰে। আনহাতে জীৱনীয়ে অষ্টাদশ শতিকাৰ দ্বিতীয়ার্ধতহে সাহিত্যৰ এক স্বতন্ত্র বিভাগ

১৪.৪ জীৱনীৰ সংজ্ঞা আৰু লক্ষণ

জীৱনী সম্পৰ্কে বিভিন্ন সাহিত্য সমালোচক, জীৱনীতাত্ত্বিকে কেইবাটাও সংজ্ঞা আগবঢ়াইছে। সেইবোৰৰ ভিতৰত কেইটিমান উল্লেখযোগ্য সংজ্ঞা হ'ল—

- এগৰাকী মানুহৰ জীৱনৰ ইতিহাস— জন এ. গেৰেটি
- ইতিহাস আখ্যা দিব পৰা এবিধ সাহিত্য— হেৰল্ড নিকোল্চন
- সাহিত্য ৰূপত মানুহৰ গাইগুটীয়া জীৱনৰ ইতিহাস— *অক্সফৰ্ড ডিক্সনেৰী*
- জীৱনী ইতিহাসৰ এটি শাখা নহয়; কাৰণ ইতিহাস বহুতো জীৱন-কাহিনীৰ সজোৱা মজেইক্ নহয়— বহুতো জীৱন-পৰিচয়জ্ঞাপক প্ৰবন্ধৰ সংগ্ৰহ নহয়। ইতিহাস হ'ল ঘটনা, আন্দোলন, অনুষ্ঠানৰ সাধাৰণীকৃত বিৱৰণ। আনহাতে জীৱনী হ'ল ব্যক্তিবিশেষৰ জীৱনৰ সকলো জানিব পৰা কথাৰ শব্দৰ মাধ্যমেৰে কৰা কৌশলপূৰ্ণ অনুকৃতি (simulation)। অৰ্থাৎ সীমাৰে আৱদ্ধ কলা। — পল মাৰি কেণ্ডল
- জীৱনী হ'ল এনে এবিধ বৃত্তান্ত যিয়ে ব্যক্তিবিশেষৰ জীৱনৰ কাৰ্যাৱলীৰ বিৱৰণ দাঙি ধৰে আৰু সেই ব্যক্তিৰ ব্যক্তিত্বৰ পুনৰ্বিন্যাস কৰে। — *এন্চাইক্লোপিডিয়া ব্ৰিটানিকা*

উল্লিখিত সংজ্ঞাকেইটা বিশ্লেষণ কৰিলেই আমি জীৱনীৰ কেইটামান বিশেষ লক্ষণ সম্পৰ্কে জ্ঞাত হ'ম। জীৱনী হ'ল—

(ক) কোনো ব্যক্তিবিশেষৰ জীৱনৰ ইতিহাস

(খ) কোনো ব্যক্তিৰ গাইগুটীয়া জীৱন

(গ) কেৱল ব্যক্তিবিশেষৰ জীৱনৰ বিশ্লেষণেই নহয়, ই এবিধ সাহিত্যৰূপ।

অৰ্থাৎ জীৱনীত কোনো ব্যক্তিৰ জীৱনৰ চিত্ৰণ হয়। কিন্তু সেই চিত্ৰণ সদায় গাইগুটীয়া হ'ব লাগিব। জীৱনীৰ নায়কজনৰ কথাই প্ৰাধান্য পাব লাগিব। সমসাময়িক সমাজ জীৱন, সমাজে তেওঁৰ ওপৰত আৰু তেওঁ সমাজত পেলোৱা প্ৰভাৱ, সমসাময়িক বিভিন্ন ব্যক্তিৰ কথা সন্নিৱিষ্ট হ'ব যদিও মূলতঃ তেওঁৰ কথাই প্ৰাধান্য লাভ কৰিব লাগিব। আনহাতে ই ইতিহাসৰ ভিতৰুৱা যদিও সাহিত্যকলাৰূপে চিহ্নিত হ'বলৈ হ'লে ইয়াত প্ৰধানতঃ সাহিত্যিক গুণ ৰক্ষিত হ'ব লাগিব। কৌশলপূৰ্ণভাৱে উপস্থাপিত, কলাসুলভ তথা ৰসোত্তীৰ্ণভাৱে জীৱনীভাগ পুনৰ্নিৰ্মাণ কৰিব লাগিব। কিন্তু মনত ৰাখিব লগা কথাটো হ'ল জীৱনীভাগ পুনৰ্নিৰ্মাণ কৰোঁতে সেয়া কল্পনাশ্ৰয়ী হ'ব নোৱাৰিব। কাৰণ তেনে কৰিলেই ই উপন্যাসলৈ ৰূপান্তৰিত হ'ব।

জীৱনীৰ লক্ষণ তথা ইয়াৰ সংজ্ঞাবোৰ বিচাৰ বিশ্লেষণ কৰি ড^0 গোবিন্দপ্ৰসাদ শৰ্মাই জীৱনীৰ সংজ্ঞা নিৰূপণ কৰিছে এনেদৰে— "জীৱনী হ'ল কোনো বাস্তৱ ব্যক্তি বিশেষৰ জীৱনৰ বৃত্তান্ত, যুগে তেওঁৰ ওপৰত পেলোৱা আৰু তেওঁ যুগৰ ওপৰত পেলোৱা প্ৰভাৱৰ কলাকুশল লিখিত বৰ্ণন আৰু লগতে সেই ব্যক্তিৰ চৰিত্ৰ আৰু ব্যক্তিত্বৰ চিত্ৰণ।" এই আলোচনাৰ পৰা আমি পতিয়ন যাব পাৰোঁ যে 'জীৱনী' সাহিত্যৰ এক বিশেষ বিভাগ।

জানি থোৱা ভাল

ভাৰতীয় সাহিত্যত সংস্কৃত, পালি, প্ৰাকৃত আদি ভাষাত জীৱনীসদৃশ 'বৃত্ত' আৰু 'আখ্যায়িকা' ৰচিত হৈছিল যদিও ভাৰতীয় লোকসকল আধ্যাত্মিক ভাবাপন্ন হোৱাৰ বাবেই এই শ্ৰেণীৰ সাহিত্যই বৰ বিশেষ বিকাশ লাভ কৰিব নোৱাৰিলে। কাৰণ ভাৰতীয় দৰ্শন ইহজনমত বিশ্বাসী নাছিল। তথাপিতো খ্ৰীঃ প্ৰথম শতিকাত অশ্বঘোষে ৰচনা কৰা *বুদ্ধচৰিত* আৰু বাণভট্টই সপ্তম শতিকাত ৰচনা কৰা *হৰ্ষচৰিত* পুথিত জীৱনী সাহিত্যৰ আভাস পোৱা যায়।

- **পৰম্পৰাগত জীৱনী ঃ** বিশুদ্ধ জীৱনী ৰচনা কৰা প্ৰয়াসতেই পৰম্পৰাগত জীৱনীৰ সৃষ্টি। ইয়াত কল্পনাৰ স্থান তেনেই সীমিত, মূলতঃ ঐতিহাসিক সত্যৰ ওপৰত হে অধিক গুৰুত্ব প্ৰদান কৰা হয়। জীৱনৰ প্ৰায় আটাইবোৰ গুৰুত্বপূৰ্ণ ঘটনাৰ চিত্ৰণেৰে নায়কৰ চৰিত্ৰ, ব্যক্তিত্ব ফুটাই তোলা হয়। কলাসম্মত উপস্থাপনতকৈ ঘটনাৰ কালানুক্ৰমিক বৰ্ণনাৰে সত্য ঘটনাৰ প্ৰতিপাদন হে এই শ্ৰেণীৰ জীৱনীৰ প্ৰধান বিচৰ্য বিষয়। উল্লেখযোগ্য যে সত্য ঘটনাৰ উপস্থাপন আৰু জীৱনীখন ৰচনা কৰোঁতে যি সামান্য কলাৰ প্ৰয়োগ কৰা হয় সেইখিনিত হে কেৱল কল্পনাৰ প্ৰয়োগ ঘটে। প্লুটার্কৰ *পেৰেলেল্ লাইভছ অব দ্যা নবল গ্ৰেচিয়ানচ্ এণ্ড ৰোমানচ্*, জনচনৰ *লাইভচ্ অব চেভেজ*, অসমীয়া সাহিত্যৰ সূৰ্য্যকুমাৰ ভূঞাৰ *আনন্দৰাম বৰুৱা*, নন্দ তালুকদাৰৰ *কালিৰাম মেধি* আদি এই শ্ৰেণীৰ উল্লেখযোগ্য জীৱনী।

  পৰম্পৰাগত জীৱনীৰ কেইবাটাও শাখা আছে। সেইবোৰ হ'ল —

  - পাণ্ডিত্য গৰ্ভ জীৱনী (Scholarly Biography); যেনে— মহেশ্বৰ নেওগৰ *শ্ৰীশ্ৰীশংকৰদেৱ*।
  - জীৱন আৰু পত্ৰাৱলী আৰ্হিৰ জীৱনী (Life and Letters Type); যেনে— যতীন্দ্ৰনাথ গোস্বামীৰ *সাহিত্যৰথী লক্ষ্মীনাথ বেজবৰুৱা*।
  - জীৱন আৰু যুগৰ বিৱৰণাত্মক জীৱনী (Life and Time Account); যেনে— বেণুধৰ শৰ্মাৰ *মণিৰাম দেৱান*।
  - প্ৰামাণিক পৰিচয়মূলক বা শিক্ষাৰ্থীৰ বাবে জীৱনী (Authoritative Account or Biography for Students); যেনে— মহেশ্বৰ নেওগৰ *আনন্দৰাম ঢেকিয়াল ফুকন*।
  - জীৱনীমূলক ৰচনা (Biographical Essay); যেনে— পদ্মনাথ গোহাঞিবৰুৱাৰ *জীৱনী সংগ্ৰহ*।
  - অধিজীৱনী বা সংৰক্ষণশীল জীৱনী (Super Biography or Conservative Biography); যেনে— লুই হল থাপআৰ *হৰেচ মেন*। উল্লেখযোগ্য যে বৰ্তমানলৈকে অসমীয়াত এই শাখাৰ জীৱনী লিখা হোৱা নাই।

অগ্রগতি নিৰীক্ষণ

প্ৰশ্ন নং ৩ ঃ চৰিত সাহিত্যসমূহক সাৰ্থক জীৱনী বুলি ক'ব পাৰিনে?

.....

১৪.৬ জীৱনী ৰচনাৰ প্ৰক্ৰিয়া আৰু সমল

এখন সাৰ্থক জীৱনী বুলি অভিহিত কৰিবলৈ হ'লে তাত কিছুমান নিৰ্দিষ্ট বিশেষত্ব ৰক্ষিত হ'ব লাগিব। সাধাৰণতে স্পষ্ট তথা অবিকৃত ৰূপত চৰিত্ৰটি প্ৰতিভাত হোৱাৰ লগতে সুখপাঠ্যৰ বাবে উপস্থাপন শৈলীত কিছু কলা-কৌশল ব্যৱহাৰ কৰিব লাগে। ইয়াৰে বাবে প্ৰয়োজন কল্পনাশক্তি। এক কথাত ক'বলৈ হ'লে এখন ভাল জীৱনীত কিছু অংশ হ'লেও কল্পনাৰ প্ৰলেপ থাকিব লাগিব।

জীৱনী এখনৰ ৰচনা প্ৰক্ৰিয়াত এই কল্পনাই গুৰুত্বপূৰ্ণ ভূমিকা গ্ৰহণ কৰে। সাধাৰণতে মানুহ এজনৰ জীৱন বিভিন্ন ঘটনা-উপঘটনাৰে পৰিপূৰ্ণ। এই সকলোবোৰ জীৱনী এখনত স্থান দিয়াটো সম্ভৱপৰ নহয়। সেয়ে জীৱনীকাৰে ব্যক্তিজনৰ ব্যক্তিত্ব আৰু চৰিত্ৰ সঠিকভাৱে উদ্‌ভাসিত তথা প্ৰস্ফুটিত কৰিবৰ বাবে নিজস্ব বিচাৰ বুদ্ধিৰে প্ৰয়োজনীয় ঘটনাসমূহ নিৰ্বাচিত কৰি পৰিকল্পিতভাৱে উপস্থাপন কৰিব লাগিব। ইয়াৰ বাবেই প্ৰয়োজন কল্পনাশক্তিৰ।

জানি থোৱা ভাল

জীৱনী এখনৰ সাৰ্থকতা বিষয়ৰ অন্তৰ্গত, তেওঁৰ চৰিত্ৰ আৰু তেওঁৰ ব্যক্তিত্ব কিমান স্পষ্ট ৰূপত প্ৰকাশ পাইছে তাৰ ওপৰত নিৰ্ভৰশীল। সেয়ে কোৱা হয় জীৱনীকাৰৰ আটাইতকৈ প্ৰয়োজনীয় গুণ হ'ল 'ব্যক্তিত্বৰ পৰিস্ফুটন ক্ষমতা'। পূৰ্বতে নায়কে লিখা চিঠিপত্ৰ, ডায়েৰী আদিৰ পৰাই ইয়াৰ বাবে সমল আহৰণ কৰা হৈছিল। সাম্প্ৰতিক কালত পিছে মনস্তত্ত্ব, চৰিত্ৰ আৰু ব্যক্তিত্ব বুজিবলৈ হস্তলিপি অধ্যয়নৰ সহায় লোৱা হয়। ইয়াৰ উপৰি আন এটা প্ৰথা 'সহজ জ্ঞান বা স্বজ্ঞা' (intuition)ও ব্যৱহাৰ কৰাও হয়। স্বজ্ঞা মানে আমি নিৰপেক্ষ জ্ঞানৰ কথাই বুজোঁ। কোনো ব্যক্তিৰ সম্পৰ্কে থকা ধাৰণা জীৱনী লিখাৰ সময়ত সংগৃহীত নতুন তথ্যৰ পোহৰত পৰিৱৰ্তন হ'ব পাৰে। তেতিয়া নিৰপেক্ষভাৱে নিৰ্বাচন কৰাতো অত্যন্ত প্ৰয়োজন। তদুপৰি ব্যক্তিগৰাকীয়ে অধ্যয়ন কৰা পুথি-পাঁজিৰ কাষত তেওঁ লিখা টোকা আদিৰ পৰাও তেওঁৰ ব্যক্তিত্ব নিৰূপণ কৰিব পৰা যায়। আজিকালিৰ জীৱনীকাৰসকলে তাৰো সহায় গ্ৰহণ কৰে।

জীৱনী এখন ৰচনা কৰাৰ প্ৰাক্‌মুহূৰ্ততে আহিব ইয়াৰ বাবে কৰিব লগা তথ্যসংগ্ৰহৰ কথাটো। বিভিন্ন উৎসৰ পৰা জীৱনীৰ বাবে সমল সংগ্ৰহ কৰা হয়। বহু সময়ত অজ্ঞেয় বা অভাৱনীয়

প্রভাৱ তথা যুগ আৰু সমাজে নায়কৰ ব্যক্তিত্বৰ ওপৰত পেলোৱা প্রভাৱ বর্ণিত হয়।

এনেদৰে সংগ্রহ কৰা সমলখিনি ভালদৰে চালি জাৰি চাই প্রয়োজনীয় সমলখিনি নির্বাচিত কৰি জীৱনী লিখিবলৈ অগ্রসৰ হ'ব লাগিব। প্রখ্যাত জীৱনীকাৰ আন্দ্রে ম'ৰৱাই 'জীৱনীৰ নীতিশাস্ত্র' (Ethics of Biography) প্রবন্ধত ইয়াৰ বাবে পাঁচটা নীতি বান্ধি দিছে। যথা—

- জীৱনীকাৰে তেওঁৰ প্রস্তাৱিত জীৱনীৰ নায়কৰ জীৱনৰ কোনো দিশ উদ্ভাসিত কৰিব পৰা একাধিক তথ্য পালে তাৰে আটাইতকৈ গুৰুত্বপূর্ণটি নির্বাচন কৰি সেইটোহে লিপিবদ্ধ কৰিব লাগে। বাকী তথ্যখিনি তেওঁ লুকুৱাই পেলাব পাৰে।
- নায়কৰ চিঠি পত্র, ডায়েৰী আদিৰ গোটেইবোৰ কথা স্থান দিয়াত প্রয়োজন নাই। কেৱল যিবোৰ কথাই নায়কজনৰ ব্যক্তিত্ব আৰু চৰিত্রৰ দিশ প্রতিভাত কৰে সেইবোৰহে সংকলিত কৰা উচিত। তদুপৰি প্রয়োজন সাপেক্ষে সেই বোৰৰ পৰা উদ্ধৃতিও দিব লাগে।
- জীৱনী এখনত নায়কৰ জীৱনৰ যে কেৱল বৰ বৰ ঘটনাবোৰেহে স্থান পাব লাগে এনে নহয়। সৰু সৰু ঘটনাবোৰো অর্থপূর্ণ হ'ব পাৰে। নায়কৰ প্রিয় খাদ্য, অংগী-ভংগী, কথন ভংগী, মুদ্রাদোষ আদিয়েও তেওঁৰ ব্যক্তিত্বৰ পৰিচয় দাঙি ধৰে।
- জীৱনী এখন লিখাৰ সময়ত জীৱনীকাৰে নায়কজনৰ বিষয়ে এক কাল্পনিক চিত্র মানস পটত আঁকি লয়। কেতিয়াবা তাৰ বিপক্ষে যোৱা তথ্যও পোৱা যায়। এনে সময়ত ভালদৰে বিচাৰ বিশ্লেষণ কৰি প্রয়োজন সাপেক্ষে পূর্বৰ ধাৰণা সলনি কৰিব লাগে।
- কেতিয়াবা নৈতিকতাৰ বাবে বহু তথ্য গুপুত কৰিব লগা হ'লে সেয়াও কৰা উচিত।

জীৱনীকাৰে তথ্য নির্বাচনৰ বাবে প্রথমতে সমীক্ষণ (scrutiny) কৰাৰ প্রয়োজনীয়তা আছে। বহু সময়ত কোনো ঘটনাৰ উপৰুৱাভাৱে ব্যক্ত হোৱা তাৎপর্য উপযুক্ত পটভূমিত সলনি হ'ব পাৰে। সেয়ে সঠিকভাৱে সমীক্ষণ কৰাৰ প্রয়োজনীয়তা অধিক। ইয়াৰ পাছতেই আহে তথ্য উপস্থাপনৰ কথাটি। নির্বাচিত আৰু সমীক্ষণ কৰা তথ্যসমূহ প্রয়োজনীয় কল্পনাশক্তিৰ সহায়েৰে ৰসোত্তীর্ণভাৱে উপস্থাপন কৰিব লাগিব। ইয়াতেই সোমাই থাকে জীৱনীৰ কলাত্মক গুণৰ কথাটি। ৰচনাৰ প্রকাশভংগীত নায়কৰ কথনভংগী, ব্যক্তিত্ব আদি নির্ভুলভাৱে উপস্থাপিত হ'ব লাগে। বহু সময়তো ইয়াৰ বাবে সংলাপো ব্যৱহাৰ কৰা হয়। জীৱনী কলাসুলভ কৰিবৰ বাবে কি কৰা উচিত এই সম্পর্কেও আদ্রে ম'ৰৱাই 'জীৱনীৰ নীতিশাস্ত্র'ত কেইটিমান বিশেষত্ব উল্লেখ কৰিছে। সেইকেইটা হ'ল—

- জীৱনী জীৱনৰ ক্রমবিকশিত ৰূপতকৈ ব্যক্তিত্বৰ ক্রমবিকাশতহে গুৰুত্ব দি লিখা উচিত। বংশ, পাৰিপাৰ্শ্বিকতা, শিশুকাল আদিয়ে নায়কৰ চৰিত্র গঠনত কি প্রভাৱ পেলালে, সময়ে কি কি নতুনত্ব আনিলে সেয়া অধ্যয়ন কৰি লিখিব লাগে।
- জীৱনীকাৰে নায়কৰ জীৱনত এক প্রকাৰৰ আর্হি এটা বিচাৰি উলিয়াই ল'ব লাগে। এনে কৰিলে নায়কৰ জীৱনৰ বিভিন্ন বিশৃংখল ঘটনা সংহতিগতভাৱে, বোধগম্যভাৱে উপস্থাপন কৰিব পাৰি।
- জীৱনীকাৰে নায়কজনৰ জীৱনৰ মূল কথাখিনি বা বিষয়বস্তু বা আদর্শ বাচি উলিয়াব লাগে।

আটাইতকৈ উল্লেখযোগ্য হ'ল 'আত্মজীৱনী'।

জীৱনী আৰু আত্মজীৱনীৰ মাজত দুটা প্ৰধান কথাত পাৰ্থক্য আছে— আন্তৰিক আৰু বাহ্যিক। জীৱনীত ব্যক্তি বিশেষৰ ব্যক্তিত্ব, চৰিত্ৰ উদ্ভাসিত হয় অন্য এজন ব্যক্তিৰ হাতত, আনহাতে আত্মজীৱনীত সেয়া হয় নিজৰ হাতত। সেয়ে লিখনিৰ দৃষ্টিভংগী পৃথক হোৱা পৰিলক্ষিত হয়। এয়াই বাহ্যিক পাৰ্থক্য। আত্মজীৱনীত নিজকে যিদৰে ভাবে আৰু যিভাৱে নিজকে বুজে, গ্ৰহণ কৰে তেনেদৰে অংকিত হোৱা বাবে সেয়ে বস্তুনিষ্ঠ সত্য নহ'বও পাৰে। তদুপৰি বয়স অনুযায়ী জীৱনবীক্ষণ সলনি হয় বাবে আগবয়সত ৰচনা কৰা আত্মজীৱনীৰ লগত শেষবয়সত ৰচনা কৰা আত্মজীৱনী পৃথক হ'ব পাৰে। আত্মজীৱনীত বস্তুনিষ্ঠতা আশা কৰা টান। কিন্তু জীৱনী সদায় বস্তুনিষ্ঠ হ'ব লাগে।

'জীৱন-সোঁৱৰণ', 'স্মৃতি কথা' আদিও আত্মজীৱনী স্বৰূপ আৰু সেয়াও জীৱনীৰ সগোত্ৰীয় সাহিত্য। এইবোৰৰ পৰা ব্যক্তি এজনক ঘনিষ্ঠভাৱে জানিবহে পাৰি, প্ৰকৃত পৰিচয় লাভ কৰিব নোৱাৰি। জীৱনী লিখাৰ বাবে সেয়া কেঁচামাল স্বৰূপ। এই শ্ৰেণীৰ সাহিত্যসমূহো আত্মনিষ্ঠ। 'উপন্যাস'তো এজন মানুহৰ পৰিচয়েই পোৱা যায়। জীৱনীৰ দৰে ইয়াতো কোনো ব্যক্তিৰ ব্যক্তিত্ব, চাৰিত্ৰিক বৈশিষ্ট্য, যুগৰ প্ৰভাব আদি বৰ্ণিত হয় যদিও ইয়াত কল্পনাৰ প্ৰলেপ বহু বেছি। ফলস্বৰূপে এই শ্ৰেণীৰ সাহিত্য হৈ পৰে ৰঞ্জিত আৰু পৰিৱৰ্তিত। কিন্তু জীৱনীত কল্পনা থাকিলেও সেয়া হ'ব লাগিব সত্যৰ ওপৰত অধিষ্ঠিত। ঠিক সেইদৰে 'ইতিহাস'তো বাস্তৱ মানুহৰ জীৱনৰ কাৰ্যাৱলী, যুগৰ প্ৰভাৱ আদিয়েই চিত্ৰিত হয়। কিন্তু জীৱনী আৰু ইতিহাসৰ মৌলিক পাৰ্থক্য হ'ল— জীৱনীত কলা গুণ নিহিত থাকিবই লাগিব, ইতিহাসত কলা-কুশলতা ধৰা পৰিলে সি হ'ব তাৰ ওপৰঞ্চি গুণহে, বহু ক্ষেত্ৰত কলাত্মক নহ'বও পাৰে।

১৪.৮ অধ্যায়টিৰ পৰা আমি কি শিকিলোঁ

- অতি প্ৰাচীন কালৰে পৰা প্ৰাচ্য-পাশ্চাত্য উভয়তে জীৱনী ৰচনা কৰাৰ পৰম্পৰা প্ৰচলিত আছিল। কিন্তু সেয়া আজিৰ যুগৰ জীৱনী সাহিত্যৰ সংজ্ঞাৰ লগত বহুখিনি অমিল। আজিৰ জীৱনীৰ পৰিসৰ বহুত ব্যাপক।
- ইংৰাজী সাহিত্যৰ এজন প্ৰখ্যাত ইতিহাসকাৰ ড^{0} চেমুৱেল জনচনে অষ্টাদশ শতিকাৰ দ্বিতীয়াৰ্ধত 'জীৱন'ক এক বিশেষ কলাঐসাহিত্য হিচাপে বিবেচনা কৰি তাৰ মূল্যাঙ্কণ কৰিছিল। ইয়াৰ পাছৰে পৰাই ই এক বিশেষ সাহিত্য কলা হিচাপে চিহ্নিত হ'ল।
- জীৱনী সম্পৰ্কে বিভিন্ন সাহিত্য সমালোচক, জীৱনীতাত্ত্বিকে কেইবাটাও সংজ্ঞা আগবঢ়াইছে। তাৰে কেইটামান অধ্যায়টোত উল্লেখ কৰা হ'ল লগতে জীৱনীৰ প্ৰধান লক্ষণসমূহৰ বিষয়েও

১৪.১০ অগ্রগতিৰ খতিয়ান

১ নং প্রশ্নৰ উত্তৰ ঃ অষ্টাদশ শতিকাৰ দ্বিতীয়ার্ধৰ পৰা।

২ নং প্রশ্নৰ উত্তৰ ঃ অশুদ্ধ।

৩ নং প্রশ্নৰ উত্তৰ ঃ নোৱাৰি।

৪ নং প্রশ্নৰ উত্তৰ ঃ দুটা ভাগত — মুখ্য সমল আৰু গৌণ সমল।

৫ নং প্রশ্নৰ উত্তৰ ঃ ব্যক্তিত্বৰ ক্রমবিকাশত।

১৪.১১ আৰ্হি প্রশ্ন

ক) বস্তুধর্মী প্রশ্ন

প্রশ্ন ১ ঃ তলত দিয়া প্রশ্নসমূহৰ উত্তৰ লিখক—

(ক) হেৰল্ড নিকোল্চনে আগবঢ়োৱা জীৱনীৰ সংজ্ঞাটো উল্লেখ কৰক।

(খ) জীৱনী সাহিত্যৰ ক্রমবিকাশৰ ভিত্তিত জীৱনীক মূলতঃ কেইটা আৰু কি কি প্রধান ধাৰাত বিভক্ত কৰি আলোচনা কৰিব পাৰি?

(গ) জীৱনীৰ নায়কজনে বিভিন্ন ব্যক্তিলৈ লিখা চিঠি পত্র, বিভিন্ন ব্যক্তিগত টোকা, ডায়েৰী আদিৰ পৰা গ্রহণ কৰা সমলক মুখ্য সমল বুলি গণ্য কৰিব পাৰিনে?

(ঘ) কোনে কেতিয়া প্রথমবাৰৰ বাবে 'বায়োগ্রাফিয়া' (biographia) শব্দটো ব্যৱহাৰ কৰি 'জীৱনী' বুজাব পৰা নতুন শব্দ এটা সৃষ্টি কৰিছিল?

খ) চুটি প্রশ্ন (১৫০ শব্দৰ ভিতৰত উত্তৰ লিখক)

প্রশ্ন ১ ঃ জীৱনীৰ সগোত্রীয় সাহিত্যসমূহৰ বিষয়ে এটি টোকা প্রস্তুত কৰক।

প্রশ্ন ২ ঃ চমুটোকা লিখক —

ক) নতুন জীৱনী খ) পৰম্পৰাগত জীৱনী গ) সন্তচৰিত

গ) ৰচনাধর্মী প্রশ্ন (৩০০-৫০০ শব্দৰ ভিতৰত উত্তৰ লিখক)

প্রশ্ন ১ ঃ জীৱনী কাক বোলে? সংজ্ঞা নিৰূপণ কৰি জীৱনীৰ স্বৰূপ বিশ্লেষণ কৰক।

প্রশ্ন ২ ঃ জীৱনীৰ শ্রেণীবিভাগ কৰি বহলাই লিখক।

প্রশ্ন ৩ ঃ জীৱনীৰ লিখাৰ বাবে সমল কেনে দৰে সংগ্রহ কৰা হয়? বুজাই লিখক।।

*** ***** ***